

***Rodzinne Kansas – rekonstrukcja doświadczeń
w autonarracji kobiety***
***Family Kansas – Reconstitution of Experiences
in Woman's Auto-narration***

ABSTRACT

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of this paper is to recognize and show the individual life experiences present in narration of the autobiography of woman.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The main research problem determines the question concerning universal relational space that realizes narrative identity of the individual in the process of lifelong learning. A biographical method has been used enabling the reconstruction of the process structures characterised by F. Shütze.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: Insight into studied area from the perspective of analyzed individual, reaching his real interpretation through searching of identification, constituted the research intention.

RESEARCH RESULTS: The story from the road, providing the emotional capital, related to the family of origin, the auto-structuring of the family-marital relations, crystallizes, creates, defines and depicts the relation condition of the respondent, oriented towards the sense. Family potential as a resource enabling to take the risk of the family member development might be determined by the attribution of the features of its members. These resources make the evolving state, and dynamize achieving the stability between the spheres of their existence, supporting changes, coming out from the crisis, revaluing intersubjective being for oneself, creating the bond of the community.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: Different strands of the human being experiences, inspiring for the reflection on their implications for the life project realisation, in the context of its links with a specific obligation to what at present is not already known, in symmetry with family life, may indicate superiority of the variable evolution over linear one, resulting from necessity that balances the alteration with the need to feel the sense of stability.

→ **KEYWORDS:** **BIOGRAPHY, EXPERIENCES, NARRATION, FAMILY, PROCESS STRUCTURES**

STRESZCZENIE

CEL NAUKOWY: Celem niniejszego artykułu jest rozpoznanie i zaprezentowanie indywidualnych doświadczeń życiowych obecnych w narracji autobiograficznej kobiety.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Zasadniczy problem badawczy wyznacza pytanie o uniwersalną przestrzeń relacyjną urzeczywistniającą tożsamość narracyjną podmiotu w procesie całościowego uczenia się. Zastosowano metodę biograficzną umożliwiającą rekonstrukcję struktur procesowych opisanych przez F. Schützego.

PROCES WYWODU: Zamierzenie badawcze stanowiło wgląd w badaną przestrzeń z perspektywy osoby badanej, dotarcie do jej rzeczowej interpretacji na drodze poszukiwania identyfikacji.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Relacja z drogi wyposażającej w kapitał emocjonalny, związany z rodziną pochodzenia, autokonstruowanie relacji rodzinno-małżeńskiej krystalizuje, kreuje, definiuje i opisuje kondycję relacyjną badanej – wychylonej ku sensowi, zorientowanej na sens. Potencjał rodzinny jako zasób umożliwiający podejmowanie ryzyka rozwoju członków rodziny może być warunkowany atrybucją cech jej członków. Owe zasoby stanowią ewoluujący stan, dynamizujący osiągnięcie równowagi między przestrzeniami ich egzystencji, wspierający zmiany, wyjście z kryzysu, rewaloryzujący intersubiektywne bycie dla siebie, kreujący więź wspólnoty.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Wielowątkowość doświadczeń człowieka inspirować do refleksji nad ich implikacjami dla realizacji projektu życiowego w kontekście jego powiązań ze swoistym zobowiązaniem wobec tego, co teraz jeszcze nie jest wiadome, w symetrii z życiem rodzinnym może wskazywać na wyższość rozwoju skokowego nad liniowym wynikającym z konieczności godzenia zmiany z potrzebą poczucia stabilizacji.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** **BIOGRAFIA, DOŚWIADCZENIA, NARRACJA, RODZINA, STRUKTURY PROCESOWE**

Perspektywa teoretyczna

Przekonanie stanowiące podstawę podejmowanych czynności badawczych odpowiada interpretatywnej odmianie metody biograficznej skoncentrowanej na rekonstrukcji doświadczenia biograficznego podmiotu dokonanego na podstawie analizy biografii i wywiadu narracyjnego. Badania biograficzne, jak konstatuje M. Nowak-Dziemianowicz (2016, s. 82), stanowią współcześnie ważną odmianę poszukiwań w naukach społecznych, gdyż roszczeniowość wobec ludzi, by stali się autonomiczni, sprawczy, zaradni, kreatywni, przedsiębiorczy i odpowiedzialni może być dla nich zagrożeniem. W podjętych badaniach znaczący jest proces angażujący narratorkę w tworzenie własnego mikroświata, w którym odnosi do niego właściwe sobie znaczenia (Illeris, 2006, s. 134). Koncentrują się na doświadczeniach działającej, reprezentującej czynną postawę życiową jednostki

w relacji z jej otoczeniem, w przestrzeni postrzeganej z perspektywy humanistycznej, której jest nie tylko częścią, ale – co istotne dla podjętej problematyki doświadczania narracyjnego w procesie całościowego uczenia się – okazuje się kreatorką swego świata życia, nadając mu kształt oraz znaczenie i zarazem kształtując samą siebie. Odkrywana w perspektywie czasu, biograficznych zdarzeń, posiadanych doświadczeń wiedza (osobisty dokument) (Krawczyk-Bocian, 2019, s. 210) własnej historii badanej jest ujawniana w opowieści narracyjnej. Zastosowane przeze mnie sposoby interpretacji wynikają z przyjętej fenomenologiczno-hermeneutycznej perspektywy dotarcia do poznania i próby zrozumienia subiektywnej wiedzy zapośredniczonej w doświadczanej codzienności rozmówcy, do znaczeń i sensów, jakie nadaje owej badana. W rekonstrukcji przestrzeni doświadczeń biograficznych rozmówcy wykorzystałam analizę typów struktur je porządkujących, odpowiadających różnym formom aktywności konstytuujących działanie jednostki, zgodnie z zaleceniami F. Schützego (2012, s. 490 i n.): biograficzny plan działania, wzorce instytucjonalne, trajektorie i przemiany biograficzne. Fundamentem egzemplifikacji tego rodzaju doświadczeń są fragmenty wywiadu z kobietą, skoncentrowane wokół znaczenia doświadczeń indywidualnych jako źródła zmian rozwojowych w relacji ona – podmiot uczący się (opisana przez swą biografię) – rodzina oraz dominującej roli własnej aktywności badanej w przebiegu życia.

Rekonstrukcja struktur procesowych – materiał empiryczny. Biograficzny plan działania oparty na wzorcach instytucjonalnych dom rodziny – dzieciństwo i młodość

Środowisko rodzinne to przestrzeń możliwości biograficznego realizowania rodziców w tworzeniu pierwszego świata jednostki, w którym będzie zdolna do identyfikacji samej siebie. To czas przygotowania do „bycia dorosłym”, związany ze stanem niewiedzy. Dzieciństwo w tej autonarracji jest kluczem do jej eksploracji.

[...] wychowywałam się w domu pełnym rodzinnego ciepła, radości. Uwielbiałam tę atmosferę spokoju i czasu tylko dla nas. Poranne wyjścia do przedszkola z mamą [...] w pełni zaspokajały mój dziecięcy niepokój [...] i te piątkowe przyjścia brata po mnie do przedszkola, wracałam z nim w podskokach do domu, wiedząc, że zaraz będzie świetna zabawa [...]. Gościnność rodziców owocowała tym, że często odwiedzała nas rodzina, a wtedy moi o wiele lat starsi bracia organizowali czas zabaw, spacerów i sesji fotograficznych ze mną w roli głównej [...]. [...] uczestniczyłam w wielu zajęciach, chórkach, zespole wokalnym, zajęciach gry na pianinie, kołach zainteresowań. [...] w czasach, w których nie można było niczego dostać, kupno pianina było jak sen. Mama nawet się nie zaważała, tylko wręcz pobiegła do sklepu, aby zamówić dla mnie instrument, bo przywieźli tylko dwa. Ona sprawiała, że byłam dzieckiem nadszczęśliwym. Wiedziałam, że cokolwiek by się działo, mam mamę, mam rodziców, oni będą wiedzieli, co zrobić. Mama miała wiele talentów [...]. Tata był kinooperatorem, lubił kontakt z ludźmi [...].

Zawarte w tym fragmencie autobiografii opisy doświadczeń wskazują na ciągłość między oczekiwaniami, planami biograficznymi narratorki a tym, co oferuje jej rodzina. Przywołuje dobre wspomnienia. Opowiada o nich z „namaszcczeniem”, wskazując na strategię biograficzną, w myśl której oczekiwania dziecka są kompatybilne z rzeczywistą przestrzenią jej życia. Owa strategia to szczególna pamięć chwil drobiazgowych, codziennych, ważnych, związanych z relacjami z najbliższymi. Zaangażowanie członków rodziny we wprowadzanie dziecka w świat z jego mniej lub bardziej oswojonymi elementami, ujawniane przez narratorkę wskazują pełnię biograficzną – bycie w centrum uwagi rodzicielskiej, braterskiej. Wypowiedź badanej podkreśla bezpośredniość kontaktu członków rodziny, ich autentyczność, zaangażowanie, oddanie się dziecku. Analiza wypowiedzi wskazuje na ważną kwestię doznawania i obdarowywania czymś (zob. Śliwerski, 2007, s. 43), stanowiących proces relacyjny członków rodziny, wpisujący się w „landię” rodziną. Narratorka ma możliwość nabywania umiejętności prawidłowego komunikowania się, współistnienia kształtującego jakość więzi. Ciągi zdarzeń biograficznych w tym okresie przyjmują postać linii wznoszących w aspekcie płci. Fakt bycia najmłodszą dziewczynką w rodzinie bliższej i dalszej dostarcza jej poczucia unikalności w relacjach z bratem i braćmi stryjecznymi. Uruchamia podstawowe dla niej znaczenie – bezpieczeństwa i poczucia osiągnięcia homeostazy między innym a tożsamym. Szczególna uwaga narratorska skupiona jest na związku z matką. Syntonię w tej relacji charakteryzuje fenomen wpisany w bezkompromisowy rozwój. Oddanie matki uwydatnia antycypacyjny kontekst wychowawczy i edukacyjny. W przekonaniu kobiety to matka nieoficjalnie, ale w sposób wewnętrznie oczywisty „zawłaszcza” przestrzeń do przyszłego urzeczywistnienia realizacyjnego córki. Matka jest dla narratorki kobietą zupełną – uniwersalną, uczestniczącą, barwną, podziwianą, dopełniającą, czuwającą – w mapowaniu życia rodzinnego. Warto w tym miejscu podkreślić biograficzną umiejętność uwznioślenia, celebrowania wręcz doświadczeń z udziałem matki. Owa umiejętność obok używanych synekdoch wskazuje, że na pozór ze zwyczajowo przyjętych ram obyczajowego funkcjonowania rodziny narratorka wydobywa/wychwytyje więcej niż ze wspomnieniowej faktografii. Niezwykle silny ładunek emocjonalno-emancypacyjny w tym fragmencie opowieści, niosący potwierdzenie, że między biograficznymi planami i oczekiwaniami a możliwościami, jakich doświadcza badana, nie ma rozbieżności, buduje znaczenie roli matki. Narratorka w okresie dzieciństwa była poddana bogatej stymulacji, rodzice modelowali postawę odpowiedzialności, kształtując umiejętność samodzielnego rozwiązywania zaistniałych problemów przy jednoczesnym wsparciu, zaufaniu i miłości. Co szczególne i warte zaakcentowania w kontekście prezentowanej narracji kobiety, to nacechowana intymnością przestrzeń domu. W niej badana „czuła się jak w domu” – takie jej postrzeganie i rozumienie dotyka istoty wyjątkowego w swym rodzaju doświadczenia bazującego na intymnym życiu, bezpośrednim doświadczeniu osobowym, niedającym się osiągnąć nigdzie poza domem – to rodzinne Kansas – raj utracony (Kępiński, 1985, s. 219-221). Opowiadająca swoją historię kobieta genezę swojego biograficznego planu zbudowała na akceptacji własnego doświadczenia. Swoistym mechanizmem biograficznym stała się esencjonalna afirmacja dotychczasowego doświadczenia, rzeczywistych przeżyć.

Przemiany biograficzne i trajektoria

Biograficzny plan działania można zdefiniować jako ogólny plan, który realizowany jest przez jednostkę na przestrzeni wielu sekwencji biograficznych. Człowiek sam pragnie spełnić swój plan, nie odczuwa presji ze strony innych. Plan jest uświadomiony, ale może być dynamizowany przez różne mechanizmy, których człowiek nie musi być świadomy (Kos, 2017, s. 104).

[...] w liceum zamieszkałam poza domem. Niepewność przyszłości przyprawiała mnie o lęk, „jak mam się tu odnaleźć?”, „nie chcę”. Codzienne rytuały, regulamin placówki [...]. Po lekcjach powrót, nauka, cisza nocna i umiejętność zapanowania nad sobą (...). Trochę grałam na pianinie i angażowałam się w publikowanie gazetki, zajmowałam się projektowaniem graficznym z poczuciem, że robię coś ponadto [...]. Transfery ze szkoły do domu były odskocznią. Wspaniała przestrzeń [...]. Miałam czas [...] na naukę, spacer z mamą, z przyjaciółką, rozmowy z tatą, wszystkie nurtujące mnie kwestie, dylematy mogłam wewnętrznie rozstrzygać po rozmowie z nim [...]. Zawsze przekonywał mnie o sile moich możliwości. Słuchał mnie na tyle długo, na ile sama siebie mogłam zrozumieć. [...] mówił, że nauka w życiu jest najważniejsza, że ludzie bez szkoły mają ciężko w życiu [...]. Mama w momentach trudnych skrzętnie ukrywała swoje przejęcie tylko po to, by mnie wzmocnić i nie potęgować stresu [...]. Snułam plany dotyczące mojej dalszej ścieżki edukacyjnej. Czas upływał, dobrze zdany egzamin maturalny zakończył etap edukacji i jedynej w sobie swobody [...].

Charakterystyczna dla interpretowanej narracji jest krystalizacja fragmentarycznych planów działania w reakcji na zmieniające się warunki, wynikające z zaistniałych, ujawniająca reaktywny zarówno intencjonalny jak też nieintencjonalny plan działania. Konieczność zmierzenia się z nowym środowiskiem edukacyjnym w nowym lokum uaktywnia jej działania. W tym fragmencie biografii uwidacznia się potrzeba opanowania status quo miejsca i nowych okoliczności. Reaktywne plany działania będące continuum budowanej i pielęgnowanej od dzieciństwa przestrzeni „bycia” w rodzinie, wymagającej od jej członków traktowania siebie jako równoważnych podmiotów dążących do poznania istoty prawdy i jej transmisji, pozwalały na modyfikację, zmianę tych „obcych” okoliczności poprzez realizację zainteresowań, chroniących przed ambiwalencją działań. Owe zainteresowania to asumpt w oswojaniu niepewności, które niezaprzeczalnie pomogły badanej w pogłębianiu pasji, w dojrzewaniu do pasji determinując aktywność szkolną oraz zapewniając poczucie bezpiecznego „jutra”. Ten etap w życiu ujawnia przekonanie, że w realizacji planu działania niezbędne jest uczenie się, a plany nad raz ukształtowaną strukturą w tym konkretnym przypadku to swoista kontynuacja. Podlegają modyfikacjom przez podmiot i jego otoczenie. Fragmentaryczne, intencjonalne plany działania są podstawą racjonalnej strategii życiowej realizowanej przez narratorkę.

[...] nie dostałam się na wymarzone studia, a miałam bardzo dobre notowania w liceum, zdawałam tylko pisemną maturę [...]. Na egzaminy pojechałam z mamą. Ostatecznie zrezygnowałam z próby startu na medycynę. Zaangażowanie i wysiłki ulokowałam w nauki pedagogiczne [...]. Rodzice kupili mi mieszkanie, w końcu miałam własną przestrzeń. Nie

musiałam męczyć się w ciasnym pokoju akademickim, potem studia podyplomowe, doprecyzowujące moje zainteresowania, samoświadomość i refleksyjność. Studia pozwoliły mi na skanalizowanie przyszłości, podjęłam studia doktoranckie. Wsłuchiwanie się i próby zrozumienia krytycznych momentów życia ludzi poddawanych dotkliwej presji egzystencjalnej wyznaczało moją perspektywę badawczą [...].

Wątki w tym fragmencie wskazują, że planowanie w dłuższej perspektywie okazuje się niemożliwe, a ekonomia edukacyjna człowieka koncentruje się na tym, co ważne i możliwe w danym czasie, chwili. W przypadku planów działania struktura nie jest jednorodna. Z kontekstu wypowiedzi można wywnioskować, że ukształtowana w okresie licealnym postawa zaangażowana w uczenie się utrzymała się w przebiegu życia narratorki. Próba rekonstrukcji stymulatorów, które potencjalnie mogły wpływać na kształt ścieżki edukacyjnej badanej, znacząco akcentuje tezę świadomości znaczenia w jej przebiegu rodziny. Można domniemywać, że badana zinternalizowała znaczenie wartości edukacyjnych „wyniesionych” z domu rodzinnego. Narracja potwierdza, że zapoczątkowane i kultywowane w rodzinie pochodzenia relacje uczą podejmowania autonomicznych decyzji i odpowiedzialności, uczą słuchania, obserwacji i reagowania, uczą otwartości i empatii. Można pokusić się o tezę, że nauka stanowiła priorytet w życiu kobiety. Fakt nieprzyjęcia na studia pierwszego wyboru zintensyfikował niejako dążenia do sukcesu naukowego. Fragmenty argumentacyjne badanej wskazują na szczególne znaczenie nadawane relacji z najbliższymi. Cechą charakterystyczną wypowiedzi jest uwydatnienie znaczenia towarzyszenia najbliższych, których obecność w życiu jest nieodłączną częścią jej biograficznego, życiowego planu. Wyczulenie i wrażliwość na sygnały pochodzące od innych oraz pielęgnowanie głębokiego, empatycznego zrozumienia innych może zaświadczać o kulturze jakości wychodzenia „ku” i bycia „dla” innego, autentycznego uznania jego autonomii, partnerstwa. Funkcjonowanie na poziomie rejestrów tak wysublimowanej komunikacji nie jest doświadczeniem płynącym znikąd. Wymaga ono uruchomienia złożonych kompetencji komunikacyjnych, krystalizujących się w przyszłych sekwencjach uczestnictwa społecznego. To plan biograficzny oparty na mechanizmie identyfikacji, zakorzeniony w świadomych próbach zbliżania się do racjonalności emancypacyjnej matki, będący efektem świadomego wyboru spośród dostępnych wzorów działania, a w konsekwencji ukonstytuowanego uprzednio planu działania. Wyjaśnianie motywacji działań badanej, a tym samym zbudowanie znaczenia roli matki, konstruuje niejako profil matki spełniający funkcję ramy przyczynowo wyjaśniającej przebieg życia badanej. Wiara w tego rodzaju wyjaśnienie daje jej fundament do skutecznego działania.

[...] na studiach poznałam przyszłego męża. [...] wzięliśmy ślub. Studia doktoranckie [...]. [...] wymagały ogromnego zaangażowania, samozaparcia. Mąż i rodzice bardzo mnie dopingowali. Pojawienie się naszej córeczki uszlachetniło, wzmocniło nadzwyczajność naszego związku [...]. Wsparcie rodziców w nowym wymiarze naszego życia dodatkowo wzmocniało moje dążenia do zachowania równowagi dom-praca-rozwoj [...]. Nie zliczę dni, w których córeczka pozostawała pod opieką rodziców, abym mogła studiować i pisać pracę doktorską. [...] podjęłam etat w prywatnej uczelni, jednak otrzymałam też propozycję przejścia na etat adiunkta w uniwersytecie [...]. [...] zostałam rzucona na głęboką wodę

[...]. Los nie poskąpił mi skrajnych wydarzeń [...]. Zbyt szybkie odejście mamy spowodowało, że życie już nigdy nie miało smaku [...]. Poczucie wewnętrznej pustki i samotność formowały aberratywną postawę [...]. [...] rozczepienie psychiczne, walka między trudną do pogodzenia dominacją postawy być skłaniały do ucieczki głęboko w siebie. [...] siły musiałam skierować w opiekę nad tatą, po tym ciągu granicznych sytuacji w walce o życie mamy. W przebiegu tragizmu wspierał mnie mąż, dużo ze mną rozmawiał. [...] i do chwili obecnej trwa ze mną [...]. Cudownym momentem było przyjsie na świat mojego drugiego dziecka [...], wniósł życie w moje życie [...] to taki wspaniały i czuły chłopiec [...]. Mój tata w zaawansowanym wieku, pomimo ujawniającej się już wtedy demencji, przyjechał do szpitala, aby powitać wnuka [...].

W wyniku przeprowadzonego postępowania analitycznego można dostrzec swoistą rewizję wzorów działania kobiety, traktowanych jako zmiany w zakresie własnej tożsamości, do których dochodzi się na skutek dostrzeżonej niezgodności między tym, czego można oczekiwać, a co zapewnia rzeczywistość (Lubowicka, 2018, s. 148). Pęknięcie biograficzne (Malec, 2008), punkt zwrotny (Rokuszewska-Pawełek, 2002) może stać się przyczyną cierpienia, może prowadzić do apatii, może też stać się przyczynkiem do przemiany. Tu zostaje wyekspozowana wyższość rozwoju skokowego nad liniowym. Struktura przemian zarówno jest niejednorodna, jak też nieoczywista. W autobiografii można zidentyfikować przemianę jako efekt konsekwentnie realizowanego przez badaną planu działania. Zaznaczająca się zmiana statusu, transfer w górę stanowi zmianę wyczekiwaną, potwierdzoną sprawczością edukacyjną w efekcie jej intensywnej pracy biograficznej. Zmiana dotyczy pozycji i statusu zawodowego, społecznego kobiety. W przytoczonym fragmencie wyraźnie uwidocznione stają się dwa typy przemian zachodzące zakresami na siebie: na skutek oddziaływania czynnika zewnętrznego (odejście najbliższej osoby) i odrzucenia, przeformułowania (dotychczasowego wzoru przebiegu życia) (Kos, 2017, s. 108). Kompensacja egzystencjalnych potrzeb sensu, wybór i niekontrolowane sytuowanie w wyobrazeniowej koncepcji samej siebie pozwalały na poczucie zmiany, wyjścia, dystansowania się od reżimu codzienności. W treści refleksyjności nastąpiła rekonstrukcja przeszłości polegająca na rozpoznaniu czynników samostanowienia, bycia kochaną, aktywną, samodzielną, samowystarczającą, zaradną, przedsiębiorczą za zasłoną permanentnego poczucia „nadażania” za wymogami rzeczywistości, rekonstrukcja biegu życia kobiety w momencie wejścia w nowe typy interakcji, które zmieniały jej codzienność, nakreślały nowy, „swoiście nasycony” etap jej życia. Subiektywne i emocjonalne podejście do własnych doświadczeń sprawia, że wie, kim jest. Siła kryzysu, którego doświadczyła, podwyższone napięcie spowodowało ogromny stres (Stochmiątek, 2015, s. 111). Wobec wymagań, presji egzystencji (Lubowicka, 2018, s. 145) w jej przeświadczeniu nie było ani zautomatyzowanych reakcji adaptacyjnych, ani zasobów, które kształtowałyby stopniowe „wyjście poza”. W międzypodmiotowej przestrzeni odnieść ujawnia się ekspresja skokowa, pozwalająca na przełamywanie form, schematów działania czy stereotypów myślenia, kształtująca postawy otwartości, spontaniczność reakcji, przełamująca formalny dystans i wydzwięk obojętności, niesprzyjający upodmiotowieniu relacji. Odzwierciedleniem niejednoznacznej szansy na ożywienie, pogłębienie

i ubogacenie relacyjności w rodzinie, ułatwiających wewnętrzną konceptualizację działań świadomych, wolnych, stała się głęboka rewaloryzacja siebie, innych, przejawiająca się w gotowości do spotkania w międzypodmiotowej relacji z niepowtarzalnością partnera. W obrazie rzeczywistości przedstawionej z tej perspektywy dominuje porzucanie tego, co aktualne, na rzecz tego, co pozostaje w sferze możliwości. Ów fenomenologiczny opis podmiotowości odwołuje się przede wszystkim do kategorii samoświadomości jako narzędzia uświadamiania sobie, przeżywania siebie jako sprawcy samostanowiącego, samopanującego, samoposiadającego, transcendującego, przeżywającego siebie jako niepowtarzalne, dynamiczne ja, którego konstytuowanie dokonuje się dzięki aktom woli (Łatacz, 2011, s. 99). Charakterystyczna dla tej narracji jest biograficzna umiejętność przewycięzania przez kobietę doświadczeń kryzysowych, które mogłyby stanąć na przeszkodzie realizacji biograficznego planu, ale za sprawą możliwości doświadczania relacji z najbliższymi konstruowała go na nowo. Nie zaniknęła indywidualna, unikatowa orientacja wartościująca przekazana i pielęgnowana w rodzinie, „uzdalniająca” transgresje badanej w kreowaniu możliwości rozwojowych.

Podsumowanie. Dwie orientacje relacji doświadczanie życiowe – całościowe uczenie się

Wybrana metoda umożliwiła rekonstrukcję struktur procesowych opisanych przez F. Schützego, autora koncepcji wywiadu narracyjnego, a w konsekwencji pozwoliła na identyfikację wzorów indywidualnych doświadczeń i przeżyć biograficznych badanej kobiety. Wielogłosowa autonarracja przebiegu życia rodzinnego ujawnia znaczenie samostanowienia jako istotnej kategorii. Prawo do jej urzeczywistnienia pozwoliło badanej w opowieści zilustrować znaczenie w przebiegu własnego, wielowymiarowego rozwoju. W narracji można odczytać biografię z dwojakiej perspektywy: stawania się sobą i dążenia do bycia sobą (Kos, 2018, s. 266; Archer, 2013), w której dom rodzinny – rodzinne Kansas (do którego zawsze się wraca) – to źródło procesu modelowania, budowania, modyfikacji wizji przestrzeni uczenia się, dokonujące się w licznych układach formujących działania i samodoskonalenie narratorki. Uczenie całościowe (Illeris, 2006, s. 254) oraz rozpoznanie perspektywy edukacyjnego potencjału indywidualnych doświadczeń życiowych, swoiste zarządzanie polityką życia (Alheit, 2009, s. 14) zachodzą przede wszystkim w toku interakcji ze środowiskiem, wykorzystując je w relatywnie nowych warunkach. Budowanie wizji własnej przyszłości, autonarracyjnej refleksji nadającej kształt życiu innemu niż dotychczasowe, aktywuje zasoby jednostki w podejmowaniu wysiłku ukierunkowanego na przewycięzanie kryzysu. W takim odniesieniu można mówić o zaistnieniu milczącego, nieuświadomionego uczenia się. Z upływem czasu badana zdobywa wiedzę o charakterze utylitarnym, która pomaga jej odnaleźć się w nowej, dotychczas nieprzeżytej sytuacji. Zinternalizowana wiedza jest w swoisty sposób wykorzystywana w analogicznych okolicznościach, dzięki czemu kobieta czuje się pewniej w zmaganiach z doświadczaniem kryzysu. Jak dookreśla

E. Mazurek (2013, s. 81), fundamentem uczenia się sytuacyjnego jest pewna sytuacja wyzwalająca wysiłek edukacyjny. Małżeństwo badanej nie zastąpiło jej biograficznego planu działania, stało się kontynuacją i wręcz inspiracją do podejmowania wyzwań życiowych, zawodowych, jakie chciała realizować (Nowak-Dziemianowicz, 2016, s. 213). Własna „reżyseria” doświadczenia potwierdza koncepcję, w której rodzina postrzegana jest w kategoriach dynamicznych relacji wewnątrzrodzinnych, podlegających przemianom, gdzie wartością jest więź emocjonalna. Owe zmiany to swoisty naturalny faktor adaptacyjny zmian, naturalny czynnik rozwoju (Błasiak, 2019, s. 16). Recepcja doświadczeń badanej, ich wyjaśnianie, ocena, znaczenie czy próby zrozumienia wskazują na złożoność, wielowątkowość, inspirując do refleksji nad ich implikacjami dla realizacji projektu całożyciowego uczenia się w kontekście jego powiązań ze swoistym zobowiązaniem wobec tego, co teraz jeszcze nie jest wiadome, a co okaże się rezultatem poszukiwania. Istotnym wyznacznikiem samoświadomości i potencjału samowystarczalności w rozwoju badanej jest jej refleksyjność (Perkowska-Klejman, 2019, s. 132-138), która w połączeniu z całożyciowym uczeniem się pozwala jej poczuć pełne uczestnictwo w kulturze. Refleksja prowadzi niejako do ujawnienia znaczenia przestrzeni relacyjnej – wyjścia z „zaczysa subiektywizmu”, „wsparcia z zewnątrz” (Ostrowska, 2020, s. 33) – w celu racjonalnego korzystania z jej zasobów, urzeczywistniając tożsamość narracyjną podmiotu. Badana czerpie satysfakcję z życia, spełniając się w podejmowanej aktywności w wielu wymiarach życia. Wdrażanie planów działania stanowi faktor dynamizujący procesy autoidentyfikacji i autowaloryzacji, kształtujące sprawczą postawę kobiety, determinującą całożyciowy proces uczenia się, stanowiący wynik zmiany, jak i samą zmianę.

BIBLIOGRAFIA

- Alheit, P. (2009). Całożyciowe uczenie się i kapitał społeczny. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 4, 7-23.
- Archer, M.S. (2013). *Człowieczeństwo. Problem sprawstwa* (A. Dziuban, tłum.). Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Błasiak, A. (2019). Tendencje zmian we współczesnych rodzinach w ponowoczesności. *Horyzonty Wychowania*, 18, 11-21.
- Illeris, K. (2006). *Trzy wymiary uczenia się. Poznawcze, emocjonalne i społeczne ramy współczesnej formy uczenia się*. Wydawnictwo Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Kępiński, A. (1985). *Melancholia*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kos, E. (2017). Typy struktur doświadczeń porządkujących przebieg biografii. Wzbogacenie teorii F. Schütze na podstawie interpretacji narracji kobiet odnoszących sukcesy zawodowe. *Edukacja Dorosłych*, 2, 101-115.
- Kos, E. (2018). *Doświadczenia biograficzne kobiet odnoszących sukcesy zawodowe. Warunki uczestnictwa społecznego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Krawczyk-Bocian, A. (2019). *Narracja w pedagogice. Teoria. Metodologia. Praktyka badawcza*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Lubowicka, G. (2018). Rodzina osobno – o kryzysie rodziny w ponowoczesności. *Wychowanie w Rodzinie*, 19(3), 143-156.

- Łatacz, E. (2011). Osoba i jej rozwój – analiza w oparciu o poglądy Karola Wojtyły – propozycje „klucza” do uczenia się z własnej biografii. W: E. Dubas i W. Świtalski (red.), *Uczenie się z (własnej) biografii* (s. 91-104). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Malec, T. (2008). *Biograficzne uczenie się osób z nabytym stygmatem*. Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Mazurek, E. (2013). *Biografie edukacyjne kobiet dotkniętych rakiem piersi*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.
- Nowak-Dziemianowicz, M. (2016). *Walka o uznanie w narracjach. Jednostka i wspólnota w procesie poszukiwania tożsamości*. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Ostrowska, U. (2020). *Doświadczenie conditio humana przez człowieka współczesnego. W trosce o człowieczeństwo z perspektywy aksjologicznej*. Wydawnictwo Akademii im. Jakuba z Paradyża.
- Perkowska-Klejman, A. (2019). *Poszukiwanie refleksyjności w edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Rokuszewska-Pawełek, A. (2002). *Chaos i przymus. Trajektorie wojenne Polaków – analiza biograficzna*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Schütze, F. (2012). Koncepcja świata społecznego w symbolicznym interakcjonizmie oraz organizacja wiedzy w nowoczesnych, złożonych społeczeństwach. W: K. Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii* (s. 489-514). Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Śliwerski, B. (2007). Wychowanie. Pojęcie – znaczenia – dylematy. W: M. Dudzikowa i M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowane. Pojęcia. Procesy. Konteksty* (t. 1, s. 25-76). Wydawnictwo GWP.
- Stochmiałek, J. (2015). *Kryzysy życiowe osób dorosłych. Refleksje andragogiczne i edukacyjne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>